UDK 341.217.02(4-672EU)
https://doi.org/10.18485/fpn_saborp.2025.18.ch5

Irina Milutinović*

Institut za evropske studije
Srbija

Milan Igrutinović**

Institut za evropske studije
Srbija

Strateški narativi o politici proširenja u izbornoj kampanji za Evropski parlament 2024.

SAŽETAK

Evropska unija je od svog nastanka formirala relativno koherentan, ali i promenljiv strateški narativ o politici proširenja. Pre dve decenije, zvanični narativ zasnovan na ideji „ujedinjeni u različitosti" promovisao je veću stabilnost i prosperitet širom Evrope, i imao je za cilj izgradnju podrške evropskih javnosti za dublju integraciju i političko jedinstvo EU. Ovaj narativ se potom „pomerao" kako je upravljanje krizama pojačavalo razlike među nacionalnim i EU elitama,

* Viši naučni saradnik na Institutu za evropske studije u Beogradu. Kontakt email: irina.milutinovic@gmail.com

** Naučni saradnik na Institutu za evropske studije u Beogradu. Kontakt email: milan.igrutinovic@gmail.com

kao i političke podele unutar EU. O politici proširenja konstruisani su čak i suprotstavljeni narativi, a poslednjih godina zvanični narativ Evropske komisije o evropskoj integraciji je „evoluirao" u matrici „podeljeni u jedinstvu". Stoga su naša istraživačka pitanja: (1) da li je EU izgubila viziju jedinstvenog strateškog narativa o proširenju? i (2) kako narativi političkih aktera u nacionalnim arenama korespondiraju sa zvaničnim narativom Evropske komisije o proširenju?

Kako bismo razumeli dijalektiku nacionalno/nadnacionalno u aktuelnom razvoju politike proširenja, naš fokus je na javnom komuniciranju proširenja od strane političkih aktera koji se bore za glasove u svojim arenama. Stoga ovaj rad opisuje kako su evropske političke stranke i parlamentarne grupe kreirale narative o proširenju EU na poslednjim izborima za Evropski parlament održanim 6–9. juna 2024. Cilj istraživanja je da identifikuje ove narative, i da ih diskutuje u kontekstu kontinuiteta i promene strateškog EU narativa. Istraživački uzorak čine izborni manifesti i medijska saopštenja stranaka, govori stranačkih lidera i intervjui sa špicenkandidatima, a korišćena je narativna analiza zasnovana na modelu Vilijama Labova i Džošue Valeckog.

KLJUČNE REČI: strateški narativ, politika proširenja EU, politička kampanja, izbori za Evropski parlament 2024.

UVOD

Nakon više od 20 godina od Solunskog samita Evropske unije i zemalja Zapadnog Balkana (juna 2003), kada je formalno trasiran njihov put u punopravno članstvo u EU, samo je Hrvatska ostvarila taj cilj (2013). Nakon velikog proširenja Unije, kada je u članstvo stupilo 10 zemalja iz Istočne Evrope i sa Mediterana (2004), neuspešnog procesa usvajanja ustava EU (2004–2005) i posebno usled efekata svetske ekonomske krize na EU (od 2008), teza o „zamoru od proširenja" postala je glavni tok političkih stavova u Briselu i najvećim državama članicama (O'Brennan 2014). Jula 2014. u svom uvodnom govoru u Evropskom parlamentu (EP), tada novi predsednik Evropske komisije Žan Klod Junker, istakao je da „nijedna nova članica nam se neće pridružiti u narednih pet godina" (European Commission 2014). U toku naredne decenije politika proširenja je postepeno gubila na entuzijazmu, kako su stabilnost Unije uzdrmavali spor ekonomski oporavak, širenje populističkih pretnji iznutra, sukobi u Siriji i Ukrajini, teroristički napadi iz krila Islamske države, te predsednički mandat Donalda Trampa u SAD.

U vreme prethodnih izbora za Evropski parlament, juna 2019, tema proširenja je dodatno potisnuta iz vidnog polja javnosti u EU. Do tada je biračko telo već negativno gledalo na ovu temu, partijske grupe su temu uglavnom

držale po strani, a otpor proširenju se širio sa različitim motivima (Lavrelashvili & Van Hecke 2022, 443–445; Economides, Featherstone & Hunter,2024, 169–171). Evropski savet je na predizbornom samitu u Sibinju maja 2019. u izjavi o budućnosti EU naveo samo da „prepoznaje evropske perspektive i drugih evropskih država" (European Council 2019a), dok je posle izbora u smernicama Evropskoj komisiji za njenu novu petogodišnju agendu istakao da će „podržati evropske perspektive evropskih zemalja koje su voljne i sposobne da se pridruže [EU]" (European Council 2019b). Tada je, na najvišem političkom nivou EU, izraze „proširenje" ili „punopravno članstvo" često smenjivala formulacija „evropska perspektiva".

Formalna promena pregovaračkih okvira za sve kandidate, tzv. nova metodologija, koja je usvojena početkom 2020 (European Commission 2020), nije stvorila uslove za ubrzanje procesa pregovora. Pojava pandemije COVID-19 i svih pratećih društvenih problema nametnula je potpuno nove prioritete. No, od početka napada Rusije na Ukrajinu 2022. godine, tema proširenja pretrpela je, istovremeno, važnu promenu i dobila je novi fokus. Ako sada nešto motiviše političare EU da se aktivnije bave temom proširenja onda je to logika nove spoljnopolitičke i bezbednosne nužde (Fiott 2023; Anghel & Jones 2024). Ubrzano davanje statusa kandidata i otpočinjanje pregovora sa Ukrajinom i Moldavijom (i potencijalno sa Gruzijom) jasan je signal takve motivacije. Dva geografski razdvojena područja – Zapadni Balkan i Ukrajina i Moldavija su sada zajedno „pod kapom" komesara za proširenje Unije. Imajući na umu i dva nova kandidata sa Istoka Evrope, Evropski savet je, oktobra 2023, proširenje EU definisao kao „geostratešku investiciju u mir, bezbednost, stabilnost i prosperitet". Naznačeno je i to da, u težnji ka proširenoj Uniji, i EU i buduće države članice moraju biti za to spremne, jer će proces pripreme obe strane „ojačati EU i evropski suverenitet" (European Council 2023). Tako se inovirana tema proširenja Evropske unije, sada jasno sekjuritizovana (Petrović, Kovačević & Radić Milosavljević 2023, 272–273), našla kao političko pitanje na izborima za Evropski parlament juna 2024.

Izbori su održani u toku četiri dana, od 6. do 9. juna. Osnovno pitanje ovih izbora bilo je da li će stranke krajnje desnice uspeti da ostvare rezultat koji bi bitno izmenio odnos snaga u Parlamentu i uzdrmao politički poredak Unije. Čini se da je odgovor: „Ne". Četiri grupacije koje su činile vladajuću većinu u EP i koje su na ključni način definisali politike EU, kako u Komisiji tako i u Savetu, zadržale su matematičku većinu, sa osvojenih 454 od 720 poslaničkih mandata (European Parliament 2024). To su Evropska narodna partija (EPP), Socijalisti i demokrate (SD), Obnovimo Evropu (RE) i Zeleni i Evropska slobodna alijansa (G/EFA). Za razliku od izbora za EP 2019, proširenje Evropske unije je bilo tema na obe velike izborne debate lidera izbornih lista („špicenkandidata"). Sve partijske grupacije koje su iznele svoje izborne platforme zauzele su u njima određeni stav prema proširenju, a mediji su pokazivali interes za tu temu. Ova studija će identifikovati narative o proširenju EU koji su javno komunicirani od

strane relevantnih političkih aktera u toku poslednje izborne kampanje za EP, i diskutovati ih u kontekstu kontinuiteta i promene strateškog EU narativa.

TEORIJSKI OKVIR

Pojam naracije je dugo bio ekskluzivno povezan sa humanističkim naukama, označavajući pripovedanje u istoriografskim metodama, kao i u besedništvu i književnosti. U novije doba, pojam naracije je rekonceptualizovan u društvenim naukama na različite načine (Somers 1994, 606), a *strateški narativ* je jedan od ovih načina. Strateški narativi se u studijima narativa obično definišu kao komunikativna sredstva koje konstruišu određeni politički akteri „sa instrumentalnim ciljem da utiču na mišljenja i ponašanje drugih" (Cianciara 2017; 2021; Kaiser 2015). To su „priče" (Freedman 2006, 22) koje su „namerno dizajnirane za postizanje političkih ciljeva" (Colley 2017, 1), koje su uvek ciljano orijentisane, naslonjene na efektivno angažovanje, i čija efikasnost umnogome zavisi od toga koliko su imanentne kulturi i ideologiji ljudi kojima se obraćaju (Souto-Manning 2014). Narativi „prenose" iskustvo sa pripovedača na slušaoce; pri čemu je zapamćeno iskustvo pripovedača prilagođeno njegovom identitetu i retorički oblikovano tako da privuče određenu publiku (Labov 2013). Aktuelna literatura uglavnom istražuje kako politički akteri koriste strateške narative da bi efikasno ciljali publiku, posmatrajući ih kao „instrument moći u tradicionalnom Veberovom ili bihejvioristističkom smislu, da A natera B da uradi ono što B inače ne bi" (Miskimmon et al. 2013). Analizirani su različiti aspekti formiranja, projekcije, recepcije i interpretacije narativa (Roselle et al. 2014). Istraživana je funkcionalnost strateških narativa u odnosu na određene ciljeve i njihova percepcija u široj javnosti (Colley 2015; Colley 2017); posebno je fokusiran njihov uticaj na velike sile (Antoniades et al. 2010), na održavanje saveza (Miskimmon et al. 2015), na poraz vojnih protivnika (Freedman 2006), ili na obezbeđivanje podrške domaćeg javnog mnjenja vojnim intervencijama (De Graaf et al. 2015; Ringsmose & Børgesen 2011). Jedan deo literature bavi se strateškim komunikacijama u savremenom ratovanju (Betz 2011; Swimelar 2018).

Za razliku od analize diskursa o proširenju, narativi o proširenju nakon 2004. godine nisu bili predmet sistematskog proučavanja. Postojeća literatura je svodiva uglavnom na niz studija slučaja, bilo na nivou država članica, nezavisno i uporedno, ili delimično na nivou EU, sa užim tematskim ili vremenskim fokusom. Stoga ne možemo reći da literatura pruža sveobuhvatnu sliku, ali rezultati tih analiza u biti ipak nude jedan razumljiv kolaž koji dozvoljava izvođenje krovnih zaključaka.

Teorijska pozadina ovog istraživanja klasifikuje strateške narative u tri tipa: sistemske narative (koji dostižu međunarodne relacije), narative identiteta (uglavnom u vezi sa kulturnim i društvenim vrednostima) i narative o pro-

blemima (koji objašnjavaju zašto je potrebna određena politika) (Miskimmon et al. 2017; Coticchia & Catanzaro 2022, 431–433). Ova studija strateške narative o proširenju EU percipira na sva tri načina: kao konstrukte koji imaju konstitutivnu ulogu u legitimisanju nadnacionalnog jedinstva EU (Cianciara 2020, 10–17), u izgradnji evropskih identiteta (Nilsson 2020), kao i u procesu daljih EU integracija (Wodak 2018).

Posthladnoratovski narativi o proširenju članstva u EU su bili deo strategije za stabilizaciju kontinenta i važni za razvoj same Unije. Tako je, tokom 1990-ih, narativ o „povratku Evropi" upotrebljavan i od Brisela i od tadašnjih zemalja kandidata kao centralni narativ koji je održavao i volju EU da ostane pri obećanjima o proširenju, i volju kandidata da izvrše reforme u smeru demokratije i kapitalizma (Miskimmon 2016, 153–154). Imajući u vidu pomenutu klasifikaciju narativa u tri tipa, možemo tvrditi da je narativ o proširenju neposredno nakon Hladnog rata, poput navedenog primera, bio dominantno identitetski narativ.

Takav je i narativ zemalja Višegradske četvorke (V4) i baltičke trojke (B3) o odnosima EU sa grupom zemalja obuhvaćenih politikom Istočnog partnerstva od 2009 – Belorusijom, Moldavijom, Ukrajinom, Gruzijom, Azerbejdžanom i Jermenijom, podstaknut uglavnom rusko-gruzijskim ratom avgusta 2008. Tom politikom je stvoren okvir za jačanje političkih i ekonomskih veza sa tim zemljama, iako im tada nije bila pružena perspektiva formalnog članstva u Uniji, za razliku od zemalja Zapadnog Balkana. Tako je bilo sve do poziva Ukrajini, Moldaviji i Gruziji da uđu u članstvo, upućenog 2022, opet kao posledica novog ruskog napada, ovog puta (ponovo nakon 2014) na Ukrajinu.

Za zemlje V4, B3 i Rumuniju Istočno partnerstvo je bilo način da podignu svoj profil unutar Unije, da nametnu temu od neposrednog značaja. Pored toga, one su koristile svoje iskustvo skorašnjeg članstva da na narativu solidarnosti, npr. „mi smo dobili mnogo pomoći; sada je na nama red da pružamo pomoć" grade tezu o nužnosti daljeg proširenja (Dubský, Kočí & Votoupalová 2024, 5). Dok su zemlje V4 i B3 zauzimale uglavnom idealističke stavove, visokonormativne, sa naglaskom na liberalno-demokratske vrednosti i principe solidarnosti, Brisel i najveće države članice poput, Nemačke, Francuske i Italije, zadržale su znatno skeptičniji stav. Ako je za grupu V4 i B3 narativ o daljem proširenju na Istok ostao identitetski, narativ „o nama", za Komisiju, većinu u Evropskom savetu i većinu članica Unije eventualno proširenje na Istok, barem do ruskog napada na Ukrajinu, bili su sistemski i problemski (Dubský, Kočí & Votoupalová 2024, 5). Sistemski, zato što temu shvata u ključu institucionalne strukture i konfiguracije interesa i Brisela i država članica. Problemski, zato što shvata proširenje kao konkretan politički problem koji se rešava i kao proces koji treba privesti kraju, koji ima pregovaračku strukturu, ciljeve i dinamiku njihovog postizanja.

U analizi diskursa o proširenju u govorima u skupštinama četiri EU države, Francuskoj, Nemačkoj, Mađarskoj i Poljskoj, u periodu od 2004. do 2017, Vunš i Olševska utvrđuju opšte trendove i promene krovnih narativa (Wunsch

& Olszewska 2022). Uočile su promene od opreznog optimizma o transformativnoj moći EU, ka sve većoj skepsi u sposobnost EU da utiče na trajne promene kod svojih suseda. Tu su centralnu ulogu odigrale sve veće brige o kvalitetu demokratije i vladavine prava kod zemalja kandidata, uz porast introspekcije i fokusa na sposobnosti Unije da donosi i sprovodi odluke (Wunsch & Olszewska 2022, 931). Pored toga, uočeno je i da je u nacionalnim skupštinama porasla svest o sopstvenoj veto moći u procesu proširenja. I ovde možemo uočiti transformaciju od identitetskog narativa, od proširenja kao „moralne obaveze" Unije i mere njene transformativne moći, do proširenja kao sistemskog narativa potčinjenog debatama o prirodi unutrašnje integracije.

Da je prilikom velikog proširenja 2004. naglasak u narativu bio na sposobnosti EU, na njenoj transformativnoj moći da završi taj proces, primećuju i Ekonomides, Federstoun i Hanter (Economides, Featherstone & Hunter 2024). U svojoj mnogo široj analizi diskursa, oni poput Vunš i Olševske primećuju promene narativa nakon 2004, kako u važnosti tako i u učestalosti teme proširenja – tema je opadala. Promene su vidljive i u načinu na koji se o njoj govorilo, sa mnogo više skepse, sa naglaskom na problemima a ne na mogućnostima (*ibid*., 168–170). Dalje, oni tvrde da je u poslednjih nekoliko godina njihovog istraživanja diskurs otpora proširenju, a ne samo skepsa, zapravo postao dominantan. Sa rastom krajnje desnice, koja nosi antimuslimanske stavove, i tumačenjem nedemokratskih praksi u zemljama kandidatima kao „neevropskih" (Economides, Featherstone & Hunter 2024, 170–171), pojavljuju se obrisi novih identitetskih narativa. Ipak, oni su skloni da ih tumače kao taktičke, (pred) izborne nametnute sporne teme pre nego kao jasne trendove novih strateških narativa (*ibid*., 183–184).

Bonomi i Ruskoni se naslanjaju na Ekonomidesa, Federstouna i Hanter i tvrde da je pri kraju prethodne decenije jasno uočljiva promena strateškog narativa, pogotovo u nastupima šefova država i vlada u Evropskom savetu, gde su otvorena neslaganja i sporenja oko proširenja postali ustaljena praksa (Bonomi & Rusconi 2023, 5–6). No, nakon početka rata u Ukrajini oni zapažaju promenu narativa od „zamora" ka „entuzijazmu". Ova promena ima podlogu i u javnom mnjenju, koje od leta 2022. podržava Ukrajinu širom EU. Talas podrške Ukrajini donekle ima efekat prelivanja na Zapadni Balkan (Bonomi & Rusconi 2023, 7). Andrea Kapati (Capati 2024) takođe prepoznaje novi narativ o potrebi za jačom evropskom integracijom, čiji je diskurs o novom proširenju važan deo, i narativ o solidarnosti sa Ukrajinom. Ona uočava još i diskurse o jačoj zajedničkoj bezbednosnoj i odbrambenoj politici, o potrebi napuštanja principa konsenzualnog glasanja ka principu kvalifikovane većine zarad lakšeg donošenja odluka u tom domenu, potrebu za većim budžetom i dodatnim ekonomskim podsticajima kako bi se odgovorilo na polikrizu, uključujući i rat u Ukrajini (Capati 2024, 13). Termini „solidarnost", „moralna obaveza" (prema Ukrajini), „jak signal Kremlju" su važni gradivni elementi analiziranih narativa. U narednom poglavlju ćemo videti kako su političari u EU formirali narativ o proširenju u toku kampanje za izbore za Evropski parlament juna 2024.

ISTRAŽIVAČKI METOD

Skup političkih aktera, koji funkcionišu na različitim nivoima i donose svoje posebne perspektive, kreiraju dinamiku politike proširenja EU: počev od predstavnika nadnacionalnih ovlašćenih tela (npr. Evropska komisija), koji trasiraju zvaničan EU narativ, do nacionalnih kandidata koji se bore za svoje pozicije u Evropskom parlamentu. S obzirom na raznolikost nacionalnih, međunarodnih i nadnacionalnih političkih aktera, događaja i ciljeva koji su involvirani u politiku proširenja, istraživanje polazi od činjenice da ne postoji samo jedan narativ o proširenju EU, već više njih, uključujući podnarative, kao i kontranarative (Manners & Murray 2016). Cilj ove studije da je identifikuje i upoređuje strateške narative različitih političkih aktera o proširenju EU u izbornoj kampanji, nastojeći da odgovori na pitanja: (1) da li je EU izgubila viziju jedinstvenog strateškog narativa o proširenju? i (2) kako narativi političkih aktera u nacionalnim arenama korespondiraju sa zvaničnim narativom Evropske komisije o proširenju? Kako bismo razumeli dijalektiku nacionalno/nadnacionalno u aktuelnoj dinamici politike proširenja, naš fokus je na javnom komuniciranju proširenja od strane političkih aktera koji se bore za glasove u svojim arenama.

Budući da narativ uvek podrazumeva neku uzročnu transformaciju i kretanje, nužno je prepoznati problem koji tu transformaciju inicira, i objasniti zaplete, tj. vremenski, prostorno i uzročno povezane nizove događaja ili radnji. U istraživanju su primenjene metode: analize sadržaja zvaničnih EU dokumenata i promotivnih stranačkih dokumenata koji su korišćeni u izbornoj kampanji (politički manifesti), i narativna analiza verbalnog materijala zasnovana na prilagođenom modelu Vilijama Labova i Džošue Valeckog (Labov & Waletzky 1967).[1] Istraživački materijal čine zvanični dokumenti EU, izborni manifesti i medijska saopštenja stranaka, kao i transkribovani govori aktuelne predsednice Evropske komisije i predsednika Evropskog saveta, i izlaganja 8 predstavnika ukupno 5 parlamentarnih grupacija koji su učestvovali u dve glavne zajedničke debate špicenkandidata (28. aprila i 23. maja). Svaki narativ se sastoji od elemenata: apstrakt, orijentacija, komplikacija, evaluacija, rešavanje i koda.[2]

---

1 Budući da aspekti projekcije i recepcije narativa o proširenju EU (tj. interakcijski kontekst) nisu analitički izbor ovog istraživanja, izabrane metode su prikladne jer se ne fokusiraju na ulogu sagovornika i drugih kontekstualnih karakteristika u oblikovanju usmenog narativa. Premda Labovljev model daje prednost određenom žanru narativa iz ličnog iskustva, autori preporučuju ovu metodu za analizu transkribovanih verbalnih govora (Johnstone 2016).

2 Apstrakt najavljuje centralnu temu priče; orijentacija identifikuje ključne aktere koji konstruišu narative i pozicionira naraciju u određeni scenski (vremenski i prostorni) okvir; komplikacija (ili zaplet) je ključni element narativa, koji uključuje selekciju i povezivanje događaja, odnosno rekapitulira niz događaja koji vodi do kulminacije i daje sveobuhvatni okvir značenja; sledi rezolucija (ili razrešenje, rasplet) – to je preporučena akcija koja će rešiti osnovno pitanje; evaluacija ističe poentu priče i otkriva stavove naratora (predstavlja centralni element društvene

To su referentne i evaluativne klauzule ili skupovi klauzula koji imaju određenu komunikativnu funkciju. Stoga je svaki pojedinačni transkribovani iskaz iz uzorka dekodiran sledeći navedene analitičke kategorije Labova i Valeckog, pri čemu je originalni metod dopunjen sa tri dodatne analitičke jedinice – komunikacijska strategija, diskursni okvir i tip narativa. Prva je dodata kako bismo markirali glavne komunikativne funkcije korišćenih predizbornih narativa o proširenju. Kako naratori (politički akteri) koriste određene komunikacijske strategije i jezičke resurse (npr. ubeđivanje, argumente, moć reprezentacije) da bi svoje priče učinile pamtljivim i uverljivim, odnosno kako bi postigli određeni persuazivni efekat na biračku publiku, naš metod se dodatno naslanja na jezičku analizu i teoriju govornih činova (Austin 1962; Searle 1976). Druga dodata analitička kategorija je uvedena polazeći od teze da „društvene ili političke strukture mogu uticati na tekst i govor samo kroz umove korisnika jezika" (Van Dijk 2018, 28). Stoga smo tragali za okvirom diskursa proširenja koji u svakom pojedinačnom narativu predstavlja „centralnu organizacionu ideju ili priču koja daje značenje nizu događaja koji se odvijaju" (Gamson & Modigliani 1987, 143). Konačno, kroz tipove narativa tragamo za prevalentnim značenjima koja naratori pridaju pitanju proširenja.

REZULTATI

Analiza sadržaja

U poslednjoj predizbornoj deklaraciji sa samita Evropskog saveta u Granadi, oktobra 2023, jedna tačka je posvećena politici proširenja Unije. U njoj se navodi da je proširenje „geostrateško ulaganje u mir, sigurnost, stabilnost i prosperitet. To je pokretač za poboljšanje ekonomskih i socijalnih okolnosti za evropske građane, smanjenje dispariteta među zemljama i mora da neguje vrednosti na kojima je Unija zasnovana. Gledajući u budućnost u izglede za dalje proširenje Unije, i EU i buduće države članice moraju biti spremne. Buduće članice treba da pojačaju svoje reformske napore, posebno u oblasti vladavine prava, u skladu sa prirodom procesa pristupanja zasnovanom na zaslugama i uz pomoć EU. Paralelno, Unija treba da postavi neophodne unutrašnje osnove i reforme [...] Ovo će učiniti EU jačom i poboljšaće evropski suverenitet" (European Council 2023).

Ovakvo uokviravanje možemo uzeti kao formirani stav EU o proširenju. To nije stav samo zajedničkih institucija, već usaglašeni stav šefova država i vlada; kod njih izvesno ima odstupanja i neslaganja, ali ne dovoljno snažnih da bi sprečavali usvajanje ovog stava.

---

i komunikativne akcije u naraciji); na kraju priče, narator može putem kode (poenta) da najavi da je priča gotova, ponekad pružajući kratak rezime ili povezujući svet priče sa sadašnjošću (Labov & Waletzky 1967; Johnstone 2016).

Gotovo sve političke grupacije su pred izbore usvojile svoje izborne manifeste, samo desna grupacija „Identitet i demokratija" to nije uradila.[3] Analizirali smo sadržaje manifesta šest grupacija – EPP, SD, RE, G/EFA, ECR i EL. Samo u manifestu Evropske levice nije bilo posebnih sekcija ili tačaka o proširenju. Izuzetno se na samom kraju odeljka o demokratizaciji EU navodi šta proširenje ne sme da bude: „instrument za produbljivanje raskola unutar Evrope i povećanje vojnih tenzija"; „ne sme se pristupajućim zemljama dodeljivati uloga dobavljača jeftinih sirovina, poljoprivrednih proizvoda i jeftine radne snage, kao što se to već sada čini" (European Left 2024, 25–26).

Kod ostalih pet političkih grupacija tema proširenja je prisutna u izbornim manifestima kao posebna tema. EPP počinje odeljak time da se oni drže „obećanja EU o pristupanju i strategije proširenja koja je okrenuta budućnosti, za Ukrajinu, Zapadni Balkan, Moldaviju i Gruziju". Manifest dalje obrazlaže da svi kandidati moraju „jasno ispuniti pravila da bi se EU proširila" i da svaki kandidat pojedinačno mora biti ocenjivan na osnovu zasluga. Oni se jedini dotiču i Turske, smatrajući da „trenutna politička situacija isključuje" proširenje, ali da postoje vidovi produbljivanja saradnje. Takođe, spominju i Belorusiju, koja bi trebalo da nakon „demokratskog proboja [...] bude u stanju da uđe na evropski put mira i prosperiteta" (European Peoples Party 2024, 23). SD se takođe zalaže za politiku proširenja, pozdravljajući početak pregovora o članstvu sa Ukrajinom, Moldavijom i BiH, i eksplicira da će sprovesti „efikasnu politiku proširenja, počevši od Zapadnog Balkana, insistirajući da sve zemlje kandidati ispune sve kriterijume za pristupanje". Pritom, jasno uspostavljaju vezu sa unutrašnjim reformama Unije, radi efikasnije i demokratskije Evrope, „koja je transparentnija i bliža svojim građanima" (Party of European Socialists 2024, 19).

Kod liberala (RE) i zelenih (G/EFA) tema unutrašnjih reformi i jačanja je, zapravo, centralna i kada se konkretno govori o proširenju: proširenje je jasno postavljeno u funkciju ukupne snage Unije. RE u svom manifestu traži brzu reformu Unije, „posebno jer se novi članovi pripremaju da se pridruže porodici i na putu su da ispune kriterijume iz Kopenhagena". Oni emotivno uokviravaju ukrajinske žrtve za odbranu evropske demokratske slobode i naglašavaju moralnu obavezu prema njima. Prisutna je pankontinentalna ideja ujedinjenja (Renew Europe 2024). Zeleni podržavaju politiku proširenja na sve evropske zemlje koje nastoje da budu deo EU ili da se ponovo pridruže EU.[4] Proširenje se promoviše kao podsticaj za unutrašnje reforme Unije i kao „najbolja šansa za trajni mir i bezbednost u Evropi" (European Greens 2024, 42–43).

---

3 Grupa Identitet i demokratija se raspala i pre izbora, kada je krajem maja nemačka stranka AfD izbačena iz grupacije zbog pronacističkih stavova nekih od njenih predstavnika. U novom sazivu Evropskog parlamenta neke od stranaka su formirale drugu grupu „Patrioti Evrope", dok su neke ostale nezavisne.

4 Ovde se očigledno misli na Ujedinjeno Kraljevstvo. Njihov manifest je jedini koji je obratio pažnju na temu eventualnog povratka UK u članstvo.

Manifest ECR-a je u funkcionalnoj opoziciji glavnom toku koji promoviše povezanost proširenja i unutrašnjih reformi: „ključno je da EU ne iskoristi ovu priliku da proširi svoja ovlašćenja, a mi ćemo kategorički odbaciti svako automatsko produbljivanje političke integracije EU kao direktan rezultat proširenja". ECR je selektivan, pozivajući Uniju da razmotri dalje proširenje samo na strateški važne zemlje, u skladu sa njihovim zaslugama i kriterijumima iz Kopenhagena (European Conservatives and Reformists 2024, 4).

Narativna analiza

Za poredbeni (nulti, N_0), narativ koji demonstrira aktuelnu zvaničnu politiku Evropske unije o proširenju, uzeta su dva govora zvaničnika EU – predsednika Evropskog saveta Šarla Mišela (N_{01}) i predsednice Evropske komisije Ursule fon der Lajen (N_{02}).

N_{01}: Govor predsednika Evropskog saveta Šarla Mišela, predstavnika političke grupacije „Obnovimo Evropu" (RE)[5]

Apstrakt: Centralna tema govora je naredni talas proširenja. Narativ naglašava značaj budućeg proširenja koristeći metaforičke sintagme: *datum sa istorijom* i *geopolitički imperativ*.

Orijentacija: Govor je održan pred Evropskim savetom u Briselu, 29. 4. 2024, povodom 20. godišnjice velikog proširenja u 2004.

Komplikacija: Nekoliko klauzula rekapitulira događaje kojima je Rusija markirana kao ključni destabilizator Evrope: *EU, njene zemlje kandidati, pa čak i Afrika, podležu hibridnoj taktici Kremlja. Rusija koristi migrante, novac i lažne vesti u svrhu destabilizacije.* Tenzija dostiže vrhunac u iskazu: *Kremlj ima jasan cilj: srušiti evropski san*, nakon čega se, u nastavku govora, napetost razrešava preporučenom akcijom koja će rešiti osnovno pitanje ruske pretnje (rezolucija).

Rezolucija: Proširenje EU se preporučuje kao glavna strateška akcija za odbranu nezavisnosti u kontekstu ruske pretnje: *kamen temeljac našeg strateškog suvereniteta*. Markirani su poslovi (*mnogo posla*) koje je potrebno realizovati u narednom petogodišnjem roku radi dostizanja cilja proširenja: sprovođenje neophodnih reformi i rešavanje svih bilateralnih sporova u zemljama kandidatima, uporedo sa sprovođenjem unutrašnje reforme EU u pogledu budžeta i odlučivanja. Narator se svojim institucionalnim autoritetom obavezuje na sprovođenje neposrednog konkretnog koraka ka

5 Govor je dostupan na linku: https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2024/04/29/speech-by-president-charles-michel-at-the-ceremony-for-the-20th-anniversary-of-the-2004-eu-enlargement/

ostvarenju definisanog političkog cilja: *Naporno radimo sa 27 država članica na pripremi strateške agende*.

Evaluacija: Stavovi naratora iskristalisani su upotrebom dodatnih elemenata narativa, a to je interpretacija motiva ruske pretnje: *Zašto? Zato što se Kremlj plaši slobode i demokratije na svom pragu*. Takođe, u klauzuli: *Ponavljam svoje čvrsto uverenje da moramo biti spremni da se proširimo, na obe strane, do 2030*, narator ponavljanjem i uvođenjem roka za realizaciju proširenja pojačava rezoluciju. Odlučujući podsticaj za političku, komunikativnu i društvenu akciju u govoru uobličen je poređenjem sa onim što se nije dogodilo ili što bi se moglo dogoditi: *Zamislimo na trenutak kako bi se manja i slabija EU, sa samo 15 država članica, suočila sa ratom Rusije protiv Ukrajine? Nova gvozdena zavesa na Istoku bi se sigurno pojavila. Rusija bi okupirala ove zemlje – barem ideološki i politički. A EU bi bila mnogo ranjivija.* Percepcija pretnje pojačana je klauzulom: *Jezivo je zamisliti.*

Koda: Na kraju, narator povezuje prethodno iskustvo proširenja sa sadašnjošću, pružajući kratak rezime. Poentira porukom da proširenje predstavlja zajednički evropski interes *koji je mnogo više od zbira naših nacionalnih interesa*, i retorički je persuazivno oblikuje koristeći metaforičku klauzulu: *sa čeličnom odlučnošću moramo povesti naše ljude i njihova srca sa sobom*.

Komunikacijska strategija: U govoru su upotrebljene stilske figure: metafore (*evropski san*, *kamen temeljac*, *čelična odlučnost*), personifikacija (*povesti srca*) i negativno poređenje (*gvozdena zavesa*) sa ciljem uveravanja publike u stanje neposredne kolektivne ugroženosti, a reprezentativnim i komisivnim govornim činovima, u formi saopštavanja činjenica i obećavanja, pribavljena je mobilišuća argumentacija.

Diskursni okvir: bezbednosni.

Tip narativa: sistemski i problemski.

N_{02}: Govor predsednice Evropske komisije Ursule fon der Lajen, predstavnice političke grupacije „Evropska narodna partija" (EPP) [6]

Apstrakt: Govor je programski orijentisan, a proširenje je predstavljeno kao *katalizator* za sprovođenje unutrašnjih reformi EU.

Orijentacija: Govor je održan na plenarnom zasedanju Evropskog parlamenta u Briselu, 18. 7. 2024, povodom kandidature Ursule fon der Lajen za drugi mandat na čelu EK 2024–2029.

Komplikacija: Narativ pokreću bezbednosne pretnje u okruženju EU: *Prvi put posle decenija naša sloboda je ugrožena. Rusija je i dalje u ofanzivi u istočnoj Ukrajini, računaju na rat iscrpljivanja. Naša istočna granica je posebno postala meta hibridnih napada i provokacija.*

6 https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/news/statement-european-parliament-plenary-president-ursula-von-der-leyen-candidate-second-mandate-2024-2024-07-18_en

Evaluacija: Proširenje se posmatra kao sredstvo jačanja EU: *Zato što će u današnjem svetu veća Unija biti jača Unija. To će ojačati naš glas u svetu. To će pomoći da smanjimo naše zavisnosti.*

Rezolucija: Kao *ključni prioritet* novog sastava Evropske komisije postulirano je pristupanje zemalja kandidata, koje se u govoru leksički oblikuje kao *kompletiranje, u suštinskom interesu* EU. Budući da je pristupanje jasno definisano kao *proces zasnovan na zaslugama*, narator se s institucionalnim autoritetom predsednika Komisije obavezuje na podršku kandidatima u ovom procesu: *tako što ćemo raditi na investicijama i reformama i integrisati ih gde god možemo u naše zakonske okvire*. Fokus praktične politike biće na promeni postojećeg pravnog okvira: *Ali trebalo bi da budemo ambiciozniji. Verujem da nam je potrebna promena Ugovora tamo gde ona može da unapredi našu Uniju*.

Koda: Narativ poručuje da je proširenje na vrhu dnevnog reda Evropske unije, koristeći racionalnu argumentaciju: širenje i ojačavanje evropske demokratije, stabilnosti i nezavisnosti. U završnici narator poentira emocionalnom argumentacijom – isticanjem *političke, moralne i geostrateške odgovornosti Unije* prema zemljama koje za svoj izbor evropskog puta *plaćaju visoku cenu*. Aluzija na Ukrajinu u ovoj klauzuli je konotativna i denotativna. Ali, pored Ukrajine, narativ denotira još Zapadni Balkan, kao i Moldaviju i Gruziju kao područje odgovornosti.

Komunikacijska strategija: U oblikovanju narativa o proširenju korišćene su tehnike uokviravanja: putem metafora (*pokretač promena* ili u klauzuli *Naše susedstvo je dom naše budućnosti*), personifikacije s evokativnom i emocionalom funkcijom (klauzula *Istorija ponovo zove*), kontrasta (*demokratija umesto zavisnosti*; *sloboda umesto ugnjetavanja*).

Diskursni okvir: bezbednosni.

Tip narativa: sistemski i problemski.

U nastavku su analizirani narativi o proširenju špicenkandidata pet najvećih parlamentarnih grupa EP-a.

N_1: Izlaganje Mari-Agnes Štrak-Cimerman, glavne kandidatkinje parlamentarne grupe „Obnovimo Evropu" (RE)[78]

Apstrakt: Stanovište nemačkih liberala (FDP) je da EU ima potencijal za proširenje.

Orijentacija: Izlaganje je održano u okviru rasprave u Bundestagu, Berlin, 25. 4. 2024.

Komplikacija: Zaplet se zasniva na percepciji ugroženosti Evropske unije od strane Ruske Federacije, od kada su, pre 20 godina, tri države biv-

7 Preimenovana parlamentarna grupa ALDE.

8 https://www.bundestag.de/dokumente/textarchiv/2024/kw17-de-vereinbarte-debatte-osterweiterung-997906

šeg Sovjetskog Saveza (Estonija, Letonija i Litvanija) primljene u EU: *Svaki oblik približavanja EU je u Kremlju protumačen kao kršenje ruskih bezbednosnih interesa.* Narator evocira glavne topose u dvodecenijskoj istoriji ovog odnosa: upozorenja baltičkih država i Poljske o ruskoj imperijalističkoj politici koja su se obistinila; Putinove pretnje i napadi na *sve države koje su bile orijentisane na Zapad*: *Gruzija je to doživela 2008, a Ukrajina od 2014.* Kulminacija neprijateljstva događa se u sadašnjosti, kada je *EU suočena sa hibridnim ratom i kampanjama dezinformacija.*

Evaluacija: Ne samo da je *ideal organizovanja bezbednosti i mira zajedno sa Rusijom* pretrpeo neuspeh, već se Kremlj preobrazio u agresora *koji pokušava da razbije koheziju EU i da podeli društvo*.

Rezolucija: Proširenje EU se predlaže kao odvraćajući instrument Unije na neprijateljstvo Kremlja. Kako bi uvećala svoje kapacitete da deluje, EU treba da se reformiše. Jedan od konkretnih poteza je revizija principa jednoglasnosti za prijem novih članica. Međutim, *uslovi za prijem su jasno regulisani* i diskriminatorni.

Koda: Narator zagovara prihvatanje novih članica uz istovremeno reformisanje EU. Važna poruka narativa je da će samo one zemlje koje ispune definisane uslove imati priliku da postanu članice.

Komunikacijska strategija: U narativu preovladava racionalna argumentacija saopštena putem reprezentativnih govornih činova, koristeći opisivanje, zaključivanje, ubeđivanje. Diskurs ruske spoljne politike uokviren je metonimijskom upotrebom ličnih imena Putin i Kremlj za čitav politički sistem, čime se naglašava kruta centralizovanost i autoritarnost neprijateljskog režima.

Diskursni okvir: bezbednosni.

Tip narativa: problemski i sistemski.

N$_2$: Izlaganje Sandra Gozija, glavnog kandidata parlamentarne grupe „Obnovimo Evropu"[9]

Apstrakt: Proširenje EU se sagledava kao istorijski izazov za ujedinjenje kontinenta. Efikasne i smele reforme pre proširenja istaknute su kao neophodan uslov ujedinjenja.

Orijentacija: Druga debata špicenkandidata – Evrovizijska debata, Evropski parlament, Brisel, 23. maj 2024.

Komplikacija: Inicijalni „konflikt" izražen je željom da se Unija otvori za prijem Ukrajine, što se ocenjuje nemogućim bez sprovođenja unutrašnje reforme EU, koja podrazumeva promenu Ugovora i reformu budžeta, kako bi se Unija pripremila za proširenje. Podrška Ukrajini predstavlja urgentni evropski bezbednosni interes: *Putin se neće zaustaviti u Kijevu i zato moramo da pobedimo u Ukrajini*.

9 https://www.aldeparty.eu/gozi_a_more_democratic_and_powerful_eu_is_possible

Evaluacija: Narator procenjuje da bez reformi EU proširenje neće biti moguće, a time će tzv. evropski projekat ostati nepristupačan za mnoge ljude na evropskom kontinentu.

Rezolucija: Ekonomski razvoj EU povezan je sa njenim proširenjem i integracijom. Narator preporučuje konkretne poteze sa ciljem osnaživanja zajedničkih politika i budžeta: pokretanje revizije osnivačkih ugovora *kako bismo demokratizovali Uniju*, povećanje budžeta za unutrašnju koheziju EU i zajedničku poljoprivrednu politiku, kao i ponovno razmatranje evropskog softvera. Glavni fokus je na stvaranju bezbednije, demokratskije i moćnije Evrope, ulaganjem kako u evropske odbrambene industrije tako i u kulturno obrazovanje.

Koda: Prijem novih članica bez prethodne reforme predstavljao bi nedopustiv rizik, koji bi doveo do paralize EU: *Građani ne mogu da plate tu cenu*.

Komunikacijska strategija: Narativ koristi metaforu sa ekspresivnom (emotivnom) funkcijom: *ukrajinska braća i sestre*. Klauzulom u formi direktiva: *Hajde da reformišemo Uniju, da ujedinimo kontinent!*, saopšten je poziv (ili zahtev) na jedinstveno delovanje u višem interesu. Narator intenzivira glavnu poruku evociranjem na kolektivno istorijsko sećanje: *Danas smo suočeni sa izazovima istih razmera kao naši očevi i moramo pokazati isti osećaj hitnosti*.

Diskursni okvir: bezbednosni.

Tip narativa: sistemski.

N_3: Govor Đorđe Meloni, premijerke Italije i liderke najveće stranke u političkoj grupaciji „Evropski konzervativci i reformisti" (ECR)[10,11]

Apstrakt: Narativ ističe odgovornost Evropskog saveta za integraciju kontinenta i sumira aktuelne političke odluke ovog tela u tom cilju.

Orijentacija: Svečani sastanak italijanskih predstavnika pri EU i NATO i dela italijanske vlade, održan u italijanskoj Stalnoj misiji pri EU u Briselu, 22. 3. 2024.

Komplikacija: Narativ u ovom primeru počinje nekom formom pretkonstrukcije narativa, u kojoj se rekapituliraju rezultati nedavno održane serije sastanaka Evropskog saveta. Neki od ovih rezultata odnose se na dve odluke u vezi sa politikom proširenja, koje narativ apostrofira kao *značajan napredak*: garantovanje *neophodne podrške Ukrajini* i donošenje odluke da se otvore pregovori sa Bosnom i Hercegovinom.

---

10 https://www.governo.it/en/articolo/intervento-del-presidente-meloni-agli-stati-generali-dell-italia-bruxelles/25380

11 Budući da grupacija „Evropski konzervativci i reformisti" (ECR) nije imala svog špicenkandidata, a kako bi ova relativno velika politička grupa bila zastupljena u uzorku, analiziran je govor Đorđe Meloni, liderke najveće partije u ECR-u „Italijanska braća" (FdI).

Rezolucija: U pogledu politike proširenja potrebno je obezbediti podršku zemljama kandidatima: *Ono što treba da uradimo je da jednostavno pomognemo u njihovim namerama, ciljevima i uslovima.* Kao preduslov za jačanje evropske konkurentnosti i saradnje u oblasti bezbednosti i odbrane istaknuta je potreba da se obezbede odgovarajući zajednički resursi za podršku povezanim ulaganjima. Stoga je inicirana revizija višegodišnjeg finansijskog okvira, sa značajnim resursima projektovanim ne samo za Ukrajinu, već i za migracije, posebno za spoljnu dimenziju migracija.

Evaluacija: Umesto zvaničnog termina *proširenje*, narator promoviše evaluativnu sintagmu *ponovno ujedinjenje*. Koncept ponovnog ujedinjenja kontinenta temelji na stavu da evropski identitet nije determinisan ekskluzivnom pripadnošću nekom privilegovanom klubu, već je istorijski i geografski određen.

Koda: Poenta govora je poziv na odgovornu kontinentalnu saradnju u zajedničkom interesu. Govor replicira mejnstrim stav zvaničnika EU, zalažući se za proširenje Unije uz prethodne unutrašnje institucionalne promene.

Komunikacijska strategija: Poželjan pravac političke i društvene akcije komuniciran je u klauzuli: *Naš model je saradnja koja nije ni grabežljiva ni dobrotvorna*. Lajtmotiv govora je krilatica *ponovno ujedinjenje kontinenta*, koja ima izvestan emocionalni (identitetski) persuazivni potencijal.

Diskursni okvir: Bezbednosni i identitetski.

Tip narativa: Sistemski i identitetski.

N$_4$: Izlaganje Basa Ejkhouta, špicenkandidata parlamentarne grupe „Zeleni" (G/EFA)[12]

Apstrakt: Aktivna podrška proširenju EU proizlazi iz spoljnopolitičke nužnosti. Zaštita geopolitičke bezbednosti EU i striktnost uslova za pristupanje su centralne teme narativa.

Orijentacija: Izjava je data u okviru serije intervjua Kligendajel instituta – „Clingendael Spectator" u Hagu: „Određivanje pravca Evropi: da li EU treba da se širi", 28. 5. 2024.

Komplikacija: Aktuelna geopolitička realnost koju determinišu rat u Ukrajini, eskalacija sukoba na Bliskom istoku, američki predsednički izbori, suočavanje sa velikim migracijama i klimatskim promenama, kao i rastuća ekonomska i tehnološka konkurencija, zahteva nove nacionalne i evropske politike.

Rezolucija: Politika proširenja EU mora biti aktivna i podsticajna, kako bi potencijalne države ispunile zahteve i stekle realne izglede za pristupanje. Tako bi se sprečili geopolitički rivali EU (prvenstveno Rusija i Kina) da steknu *nepoželjan uticaj u susednim zemljama*, i ujedno ojačala bezbednost i uticaj EU.

12 https://spectator.clingendael.org/nl/publicatie/richting-geven-aan-europa-moet-de-eu-uitbreiden

Evaluacija: Premda se određuje kao izraz geopolitičke nužnosti, proces proširenja se mora beskompromisno odvijati u skladu sa uslovima vladavine prava i demokratskih standarda u svim oblastima, koje su zemlje pristupnice dužne da poštuju u potpunosti: *o uslovima za pristupanje se ne može pregovarati.*

Koda: EU mora podržavati mir i napredak u svom susedstvu. Od najvećeg značaja je aktivna podrška potencijalnim državama članicama u pogledu njihovog demokratskog razvoja, kako bi se izbegli rizici nedemokratskog kompromisa (koje oličavaju lideri Viktor Orban i Robert Fico), *koji podrivaju, a ne jačaju naše geopolitičko jedinstvo.*

Komunikacijska strategija: Narator pretežno koristi reprezentative, odnosno govorne činove kojima saopštava ono u šta veruje da je istinito, navodi činjenice, opisuje i ubeđuje, racionalnom argumentacijom izlaže jednu političku strategiju. Frazom *trojanski konji* imenuje unutrašnje oponente glavnog toka političkog poretka Evropske unije.

Diskursni okvir: bezbednosni.

Tip narativa: sistemski.

N_5: Intervju Teri Rajntke, glavne kandidatkinje parlamentarne grupe „Zeleni" (G/EFA)[13]

Apstrakt: Tema proširenja je površno dotaknuta u funkciji efikasnije spoljne i bezbednosne politike EU.

Orijentacija: Tribina na Akademiji za političko obrazovanje u Tucingu, 31. 5. 2024.

Komplikacija: Evropa svake godine troši upola manje na odbranu nego SAD. Pobeda Donalda Trampa na predstojećim izborima u SAD dovešće do dramatičnih posledica po transatlantsku saradnju u bezbednosnoj politici.

Rezolucija: Za efikasniju spoljnu i bezbednosnu politiku EU neophodna je reforma ugovora u pogledu ukidanja jednoglasja u Evropskom savetu u oblastima spoljne politike, bezbednosti, proširenja i finansija. Ukidanjem jednoglasja otvoriće se *veći manevarski prostor u podršci Ukrajini* i smanjiti ucenjivački kapacitet *pojedinačnih članica kao što je Mađarska.*

Evaluacija: Nisu eksplicirani osobeni stavovi naratora u odnosu na politiku proširenja, izuzev klauzule koja je orijentisana na podršku Ukrajini. U ovoj situaciji evaluacija i rezolucija se preklapaju.

Koda: Narativ ističe volju za kombinovanjem demokratskih i proevropskih snaga u budućem sazivu Evropskog parlamenta.

Komunikacijska strategija: Argumentacija bez persuazivnih elemenata.

Diskursni okvir: bezbednosni.

Tip narativa: sistemski.

---

13 https://www.apb-tutzing.de/news/2024-05-31/podiumsdiskussion-manfred-weber-terry-reintke-europawahl-europa-eu-europaeisches-parlament

N_6: Izlaganje Nikolasa Šmita, glavnog kandidata „Socijalista i demokrata" (SD)[14]

Apstrakt: Centralna tema narativa je socijalna dimenzija proširenja, koja je u debatama podređena dominantnom fokusu na geopolitičke i ekonomske ciljeve.

Orijentacija: Panel diskusija „Vreme je za socijalnu integraciju – Kako izgraditi socijalni dijalog na Zapadnom Balkanu" na otvaranju Mreže sindikata Centralne Evrope (CETUN), Brisel, 26. 3. 2024.

Komplikacija: Naraciju pokreće konstatacija govornika da u Evropskoj uniji postoji određeni zamor od proširenja.

Rezolucija: Razrešenje potencijalnog konflikta u evropskim javnostima u odnosu na buduća pristupanja zemalja kandidata Uniji nalazi se u *rastućem prosperitetu i stabilnosti*, čiji garanti treba da budu bolje ukorenjena socijalna i osnovna prava. Takođe, ekonomska politika treba da se uzdržava od *socijalnih rezova*, kako u zemljama kandidatima tako i u EU.

Evaluacija: Narator pozitivno ocenjuje aktuelni plan rasta Zapadnog Balkana, koji percipira kao važan – iako još uvek nedovoljan – politički signal. Njegovo stanovište je da se ulaganjem u region moraju popraviti performanse za pristupanje.

Koda: Buduća proširenja EU zahtevaju uključivanje socijalnih partnera i produbljivanje socijalnog dijaloga – kako u EU tako i u zemljama kandidatima.

Komunikacijska strategija: Govor upadljivo izbegava persuazivne elemente sa emocionalnim nabojem, već je uokviren frazeologijom birokratskog jezika, koristeći jezičke izbore poput: *zamor od proširenja*, *rastući prosperitet*, *socijalni rezovi*, *važan signal.*

Diskursni okvir: socijalni.

Tip narativa: problemski.

N_7: Izlaganje Valtera Bajera, glavnog kandidata parlamentarne grupe „Evropska levica"[15]

Apstrakt: Naglasak je na pravima radnika u procesu proširenja.

Orijentacija: Druga debata špicenkandidata – Evrovizijska debata, Evropski parlament, Brisel, 23. maj 2024.

Komplikacija: Govor otpočinje ukazivanjem na faktore koji utiču na pogoršavanje siromaštva u Evropi. U tom kontekstu, narator podržava princip proširenja EU, ukoliko prvenstveno donosi korist radnicima.

---

14 https://www.akeuropa.eu/de/sozialer-dialog-und-eu-erweiterung-gewerkschaften-gruenden-ein-zentraleuropaeisches-netzwerk

15 https://www.inlinepolicy.com/blog/spitzenkandidaten_debate, https://www.youtube.com/watch?v=FvRBST7PiRw

Evaluacija: Proširenje bi trebalo da bude u obostranom interesu radnika u zemljama koje apliciraju za članstvo, kao i onih u EU, i to posebno određenim grupama poput medicinskih sestara i poljoprivrednika.

Rezolucija: Javne politike treba da se efikasnije bave osnovnim uzrocima siromaštva. U tom smislu, neophodno je projektovati mere koje će osigurati da svako sledeće proširenje bude *pravično* i *korisno za sve uključene*.

Koda: Proces proširenja treba da se odvija uz poštovanje radnih prava, ljudskih prava i demokratije.

Komunikacijska strategija: Skretanje pažnje na jednu društvenu kategoriju (radništvo) iskazano je govornim činovima ubeđivanja, u formi davanja saveta i instrukcija.

Diskursni okvir: socijalni.

Tip narativa: problemski.

N$_8$: Izlaganje Andersa Vistisena, glavnog kandidata parlamentarne grupe „Identitet i demokratija" (ID)[16]

Apstrakt: Narativ je fokusiran na nekoherentnost i neprincipijelnost komunikacije proširenja od strane političkih aktera koji promovišu ovu politiku.

Orijentacija: Prva debata špicenkandidata, Politiko i Studio Evropa, Mastriht, 28. 4. 2024.

Komplikacija: Narativ pokreće percepcija unutrašnje protivrečnosti komunikacije proširenja, koja ujedno promoviše kriterijume demokratije i vladavine prava, s jedne strane, i podršku proširenju ukidanjem prava veta, s druge: *Želite da imate više zakona, ali u isto vreme želite da ukinete pravo veta i takođe želite da proširite Evropsku uniju zemljama koje imaju daleko lošije rezultate od Orbanove Mađarske.*

Evaluacija: Narator procenuje da pobornici najnovije verzije politike proširenja daju prednost prijemu novih članica *sa najgorim rezultatima*, u odnosu na uslove vladavine prava i demokratije, neopravdano rizikujući političku i pravnu regresiju Unije. Pri tome, ovi rizici ostaju neprepoznati u zvaničnom narativu: *vi se kockate sa vladavinom prava i niko o tome ne želi da raspravlja.*

Rezolucija: Narativ ne projektuje inicijative u pravcu razrešenja osnovnog pitanja.

Koda: Proces proširenja bi morao da bude zasnovan na ispunjavanju obaveza kandidata iz pregovaračkih okvira.

Komunikacijska strategija: Kritičar dominantnog narativa o proširenju EU imenuje ovaj politički projekt koristeći leksički izbor *sveta krava*. Funkcija ove metafore je da ukaže na nedostatak deliberativnog pristupa i adekvatne demokratske diskusije o pitanju proširenja. Rat u Ukrajini

16 https://maastrichtdebate.eu/; https://www.youtube.com/watch?v=9lXgbp48gHI

je metaforički imenovan kao *kamuflaža*, tj. kao bezbednosni i geopolitički izgovor establišmenta EU za promenu Ugovora i ukidanje prava veta. Narator koristi govorni čin sa ciljem ubeđivanja – direktiv – u formi upozoravanja, davanja instrukcija i zahtevanja: *ne možete raspravljati o tome da li je ovo proširenje zasluženo.*

Diskursni okvir: kritički.

Tip narativa: problemski.

DISKUSIJA

Odgovor na prvo istraživačko pitanje ove studije: *Da li je EU izgubila viziju jedinstvenog strateškog narativa o proširenju?*, je odričan. Naprotiv, radi se o obnovljenom narativu o evropskoj solidarnosti, koji je dopunjen bezbednosnim toposom. Narativna analiza pokazuje da širi establišment EU konstruiše prilično koherentan narativ o proširenju, sa kojim su u značajnoj meri usaglašeni i narativi nacionalnih političkih aktera koji participiraju u institucijama Unije. Nijedan uzorak od N_1 do N_8 funkcionalno ne narušava zvanični strateški narativ EU. Prepoznajemo varijacije u uzorcima N_7 i N_8, koje naglašavaju različite uže aspekte proširenja koji se odnose na problemski nivo strateškog narativa (prava radnika u N_7 i demokratija i vladavina prava u N_8). Međutim, ove varijacije ne osporavaju strateški narativ o proširenju na način da preporučuju alternativna rešenja (obustavljanje ili odlaganje i sl.).

Sličan je odgovor i na naše drugo pitanje: *Kako narativi političkih aktera u nacionalnim arenama korespondiraju sa zvaničnim narativom Evropske komisije o proširenju?* Nije uočen raskorak u odnosu nacionalno/nadnacionalno u analiziranim uzorcima, odnosno javno komuniciranje proširenja od strane posmatranih političkih aktera nije iniciralo kontranarative. Ne smatramo da varijacije koje su vidljive u uzorcima N_5 i N_8, a koje se tiču pozicije Mađarske, bilo iz perspektive „ucenjivačkog kapaciteta" naspram Brisela, bilo iz perspektive kriterijuma demokratije, bitno utiču na krovni zaključak. Ipak, pretpostavljamo da bi rezultati ovakvog istraživanja, ukoliko bi se uzorak proširio na nacionalne izborne kampanje u državama članicama EU, pokazali veću heterogenost u odnosu na ispitivane indikatore, s obzirom na mesto, vreme i publiku kojoj se obraćaju.

U kontekstu dinamičke perspektive strateškog narativa, aktuelni narativ o proširenju je bitno promenjen u odnosu na prethodni period (između 2014. i 2022), kada je proširenje gotovo u potpunosti bilo skinuto van dnevnog reda lidera EU, i kada je pristup proširenju u evropskim elitama bio u velikoj meri heterogen. Na pozadini sve veće geopolitičke i bezbednosne neizvesnosti, debata o proširenju EU ponovo je dobila ubrzanje. Glavni novum je rat u Ukrajini. Zvanični narativ je prilagođen trenutnoj kriznoj situaciji, odnosno formulisan je u skladu sa činjenicom da prvi put u poslednjih četvrt veka članice EU vide

ozbiljnu bezbednosnu pretnju nedaleko od spoljne granice Unije. Geopolitički i bezbednosni razlozi za proširenje su vraćeni u fokus govora o proširenju. Bezbednosna evaluacija je dominantna u skoro svim analiziranim govorima. Osim bezbednosnog diskursa, koji dominira u 65% obrađenih govora, u samo dva narativa (20%) je vidljiv socijalni diskurs i to kod levičarskih predstavnika – austrijskog Valtera Bajera i luksemburškog Nikolasa Šmita, dok je jedan govor delimično uobličen u identitetskom okviru (italijanske desničarke Đorđe Meloni), i samo jedan govor diversifikuje narativ svojom kritičkom argumentacijom (danskog desničara Andersa Vistinsena). Ključna tačka kritičkog okvira je primedba na geopolitičku i bezbednosnu argumentaciju ubrzanja proširenja, čemu glavni narativ daje prednost u odnosu na princip zasluga iz definisanog pregovaračkog okvira za pristupanje.

Slično i u izbornim manifestima: oni ukazuju na rašireno shvatanje bezbednosnih razloga za proširenje Unije, imajući u vidu ruski napad na Ukrajinu. U većini manifesta politike proširenja se povezuju sa unutrašnjim reformama EU. Četiri grupacije koje su činile (pa i posle izbora čine) vladajuću većinu – EPP, SD, RE, G/EFA – smatraju da ta dva procesa moraju da teku paralelno i da se susretnu u ne tako dalekoj budućnosti. Postoje neslaganja oko toga koje i kakve unutrašnje reforme treba da se izvedu, ali sama nužnost promena se ne dovodi u pitanje. Evropska levica i Evropski reformisti i konzervativci prepoznaju ove procese, ali se prema njima postavljaju kao opozicija. Levica ne bi želela da se zbirne unutrašnje reforme odigravaju nauštrb položaja radnika i ugroženih grupa, dok konzervativci izričito ne žele jaču centralizaciju moći u Briselu, niti žele da proces proširenja bude jedan od izgovora za to.

Novi strateški narativ je složen; on obuhvata sistemsku, problemsku i identitetsku dimenziju. Ovaj narativ promoviše sistemske korake za jačanje geopolitičke uloge EU; a budući da ga pokreće rat u Ukrajini, politiku proširenja uokviruje kao moralnu obavezu prema Ukrajini. Takođe, on promoviše potencijal proširenja da služi interesima EU; u tom smislu, proširenje se predstavlja kao katalizator za neophodne unutrašnje reforme EU, koje se tiču rešavanja budžetskih, pregovaračkih i drugih pitanja. Kontinuitet narativa ogleda se upravo u toposu o uzajamnosti politike proširenja i unutrašnjih reformi, s tim što je u ovoj kampanji više pojačana ta veza. U većini govora iz uzorka apostrofirana je reformska uzajamnost svih strana u procesu proširenja, kako u EU tako i u zemljama kandidatima: sprovođenje neophodnih reformi i rešavanje svih bilateralnih sporova u zemljama kandidatima, uporedo sa sprovođenjem unutrašnje reforme EU u pogledu budžetske politike i pitanja jednoglasnosti za prijem novih članica.

Međutim, u nekim govorima izostaje čvrsto insistiranje na uslovima za pridruživanje iz oblasti vladavine prava. Štaviše, samo je u izjavi holandskog desničarskog kandidata Basa Ejkhouta beskompromisno zahtevano poštovanje demokratije i vladavine prava kao uslov za pristupanje EU. Ruska Federacija više nije glavno spoljnopolitičko pitanje koje je prethodnih godina najviše delilo EU elite. U aktuelnim narativima se nazire nova linija podele. To je strateški

izbor: sačuvati prioritet unutrašnjeg konsenzusa u odnosu na spoljnu efikasnost Unije, ili pokušati unutrašnju transformaciju sa ciljem ukidanja prava veta, koja bi podrazumevala promenu samih osnivačkih ugovora? Čini se da su naratori uspevali da umanje ovu dilemu u svojim javnim nastupima pred izbore, međutim, pitanje je kakve će efekte imati geopolitizacija narativa u praktičnoj unutrašnjoj politici.

S novom dinamikom strateškog narativa jasno je da je tema proširenja reafirmisana sa margina javnog govora i vraćena u fokus realne politike. Narativna analiza potvrdila je usaglašenost narativa o proširenju sa dosadašnjom realnom politikom, kako u zemljama Istočnog partnerstva tako i na Zapadnom Balkanu. Naime, narativ o proširenju jasno markira svoje topose u IP, gde su Ukrajina, Moldavija i Gruzija stekle status potencijalnog kandidata po hitnom postupku. Nasuprot tome, sudeći po strateškom narativu, zemlje Zapadnog Balkana imaju niži prioritet za EU, uprkos znatnoj hronološkoj prednosti. Izuzev BiH, pojedinačne zemlje ZB nisu eksplicitno uključene ni u jedan programski narativ o proširenju. Pritom, stanje na terenu poslednjih godina definišu različite alternativne inicijative, kojima izgleda da se smenjuje perspektiva punopravnog članstva ZB nekom varijantom integracije bez pristupanja.[17]

U pisanim i govornim diskursima primetna je razlika u intonaciji. U stranačkim manifestima težište je na povezanosti politike proširenja i unutrašnjih reformi, dok se u javnim govorima na glasače apeluje argumentima bezbednosne i geopolitičke potrebe. Smatramo da se ovo može pripisati logici izborne kampanje i komunikacionim strategijama pridobijanja javnosti. Politički akteri koriste narative o proširenju u svojim kampanjama, kako bi, s jedne strane, uticali na političke odluke unutar EU, i s druge, zadržali i uvećali domaću političku podršku. Govori većine političkih lidera u toku kampanje 2024. koristili su racionalnu i emocionalnu argumentaciju kako bi uverili svoje javnosti u neophodnost proširenja EU, i osigurali pristanak za potencijalnu promenu osnivačkog ugovora. Govornici su koristili komunikacijske strategije: legitimacije (u vezi sa promenom osnivačkih ugovora), skretanja pažnje (ruska pretnja; radništvo), obezbeđivanja pristanka (za reforme budžetske politike, i dr.), povećanja popularnosti (Ukrajina kao žrtva) i mobilizacije evropskih javnosti (u ime zajedničke bezbednosti, uvećanja geopolitičke moći, snaženja demokratije).

17 Berlinski proces, Evropska geopolitička zajednica, Energetska zajednica, Transportna zajednica, itd. (Radić Milosavljević & Petrović 2024).

LITERATURA

Anghel, Veronica and Erik Jones. 2024. "The geopolitics of EU enlargement: From club to commons". *Survival*, 66(4): 101–114. https://doi.org/10.1080/00396338.2024.2380203

Antoniades, Andreas, Alister Miskimmon and Ben O'Loughlin. 2010. *Great power politics and strategic narratives*. University of Sussex: The Centre for Global Political Economy. https://sussex.figshare.com/articles/report/Great_Power_Politics_and_Strategic_Narratives/23322125.

Austin, J. L. 1962. *How to do things with words*. Oxford: University Press.

Betz, David. 2011. "Communication breakdown: Strategic communications and defeat in Afghanistan". *Orbis*, 55(4): 613–630.

Bonomi, Matteo and Irene Rusconi. 2023. "From EU 'enlargement fatigue' to 'enlargement enthusiasm'?" *ÖGfE Policy Brief* 19. https://www.oegfe.at/policy-briefs/from-eu-enlargement-fatigue-to-enlargement-enthusiasm/?lang=en.

Capati, Andrea. 2024. "The discursive framing of European integration in EU-wide media: actors, narratives and policies following the Russian invasion of Ukraine". *Comparative European Politics*, 23: 271–299. https://doi.org/10.1057/s41295-024-00397-1

Cianciara, Agnieszka K. 2017. "Stability, security, democracy: explaining shifts in the narrative of the European Neighbourhood Policy". *Journal of European Integration*, 39(1): 49–62.

Cianciara, Agnieszka K. 2020. *The politics of the European Neighbourhood Policy*. London: Routledge.

Cianciara, Agnieszka K. 2021. "(De-)legitimating differentiated (dis)integration in the European Union: Between technocratic and populist narratives". *Journal of Contemporary European Research*, 17(2): 128-144.

Colley, Thomas. 2015. "What's in it for Us? Responses to the UK's strategic narrative on intervention in Libya". *The RUSI Journal*, 160(4): 60–69.

Colley, Thomas. 2017. "Is Britain a force for good? Investigating British citizens' narrative understanding of war". *Defence Studies*, 17(1): 1–22.

De Graaf, Beatrice, George Dimitriu and Jens Ringsmose. 2015. *Strategic narratives, public opinion and war: Winning domestic support for the Afghan War*. New York: Routledge.

Dubský, Zbyněk, Kateřina Kočí and Markéta Votoupalova. 2024. "Enlargement of the EU towards the East: A pivotal change in EU's External Policy?" *Politics and Governance*, 12: 1–17, https://doi.org/10.17645/pag.7464.

Economides, Spyros, Kevin Featherstone and Tom Hunter. 2024. "The changing discourses of EU enlargement: A longitudinal analysis of national parliamentary debates". *Journal of Common Market Studies*, 62(1): 168–185.

European Commission. 2014. "A New Start for Europe". 15 July 2014. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/SPEECH_14_567

European Commission. 2020. "Enhancing the accession process – A credible EU perspective for the Western Balkans". 5 February 2020. *COM(2020) 57 final*.

European Conservatives and Reformists. 2024. "ECR party 2024 Manifesto". https://drive.google.com/file/d/1GWy-8garJEV8pSRpSZBOlOo3wxBPp06p/view?pli=1.

European Council. 2019a. "The Sibiu Declaration". 9 May 2019. https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2019/05/09/the-sibiu-declaration/

European Council. 2019b. "A new strategic agenda 2019–2024". 20 June 2019. https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2019/06/20/a-new-strategic-agenda-2019-2024/

European Council. 2023. "The Granada Declaration". 6 October 2023. https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2023/10/06/granada-declaration/.

European Greens. 2024. "European Greens Manifesto – Courage to change". https://www.datocms-assets.com/87481/1713876249-manifesto_2024.pdf.

European Left. 2024. "European Elections Manifesto 2024 – European Left". https://www.european-left.org/wp-content/uploads/2024/03/2024-Manifesto-English-European-Left.pdf.

European Parliament. 2024. "Election results 2024". https://results.elections.europa.eu/en/european-results/2024-2029/.

European People's Party. 2024. "EPP 2024 Manifesto – Our Europe, a safe and good home for the people". https://www.epp.eu/files/uploads/2024/03/Manifesto_2024.pdf.

Coticchia, Fabrizio and Andrea Catanzaro. 2022. "The fog of words: Assessing the problematic relationship between strategic narratives, (master) frames and ideology". *Media, War & Society*, 15(4): 427–449.

Fiott, Daniel. 2023. "In every crisis an opportunity? European Union integration in defence and the War on Ukraine". *Journal of European Integration*, 45(3): 447–462.

Freedman, Lawrence. 2006. *The transformation of strategic affairs*. London: Routledge.

Gamson, William A. and Andre Modigliani. 1987. "The changing culture of affirmative action". In *Research in political sociology*, ed. Richard G. Braungart, 137–177. London: JAI Press.

Johnstone, Barbara. 2016. "'Oral versions of personal experience': Labovian narrative analysis and its uptake". *Journal of Sociolinguistics*, 20(4): 542–560.

Kaiser, Wolfram. 2015. "Clash of cultures: Two milieus in the European Union's 'A new narrative for Europe' project". *Journal of Contemporary European Studies*, 23(3): 364–77.

Koval, Nadiia and Milada Anna Vachudova. 2024. "European Union enlargement and geopolitical power in the face of war". *Journal of Common Market Studies*, 62(51): 135-146. https://doi.org/10.1111/jcms.13677

Labov, William and Joshua Waletzky. 1967. "Narrative analysis: Oral versions of personal experience". In *Essays on the verbal and visual arts: Proceedings of the 1966 Annual Spring Meeting of the American Ethnological Society*, ed. June Helm, 12–44. Seattle/London: University of Washington Press.

Labov, William. 2013. *The language of life and death: The transformation of experience in oral narrative*. Cambridge: Cambridge University Press.

Lavrelashvili, Teona and Steven Van Hecke. 2022. "The End of Enlargement? The EU's Struggle with the Western Balkans and Eastern Partnership Countries". In *The EU political system after the 2019 European elections*, eds. Olivier Costa and Steven Van Hecke, 433–454. Cham: Palgrave Macmillan.

Manners, Ian and Philomena Murray. 2016. "The end of a noble narrative? European integration narratives after the Nobel Peace Prize". *JCMS Journal of Common Market Studies,* 54(1): 185–202.

Miskimmon, Alister. 2016. "Strategic narratives of EU Foreign Policy and the European Neighbourhood Policy". In *The Routledge Handbook on the European Neighbourhood Policy*, eds. Tobias Schumacher, Andreas Marchetti and Thomas Demmelhuber, 153–166. Routledge.

Miskimmon, Alister, Ben O'Loughlin and Laura Roselle. 2013. *Strategic narratives. Communication, power, and the New World Order*. New York: Routledge.

Miskimmon, Alister, Ben O'Loughlin and Laura Roselle. 2015. "Strategic narratives: A response". *Critical Studies on Security*, 3(3): 341–344.

Miskimmon, Alister, Ben O'Loughlin and Laura Roselle. 2017. *Forging the world. Strategic narratives and international relations*. Ann Arbor: University of Michigan Press.

Nilsson, Cecilia. 2020. *Narratives in European Union enlargement: The impact of experience on continuity and change*. Lund: Lunds University, Centre for Languages and Literature, Master Thesis.

O'Brennan, John. 2014. "'On the slow train to nowhere?' The European Union, 'enlargement fatigue' and the Western Balkans". *European Foreign Affairs Review,* 19(2): 221–241.

Party of European Socialists. 2024. "The Europe we want – social, democratic, sustainable". https://pes.eu/wp-content/uploads/2024/03/2024_PES_Manifesto_EN.pdf.

Petrović, Miloš, Maja Kovačević and Ivana Radić Milosavljević. 2023. *Srbija i Evropska unija dve decenije nakon Solunskog samita*. Beograd: Institut za međunarodnu politiku i privredu.

Radić Milosavljević, Ivana and Miloš Petrović. 2014. "EU Enlargement Policy between the chronological precedence of the Western Balkans and the geopolitical urgency in the Eastern neighborhood: a realist perspective". *Političke perspektive*, 14(1): 33–63. https://doi.org/10.20901/ pp.14.1.02.

Renew Europe. 2024. "Renew Europe Now Priorities". https://www.reneweuropenow.eu/it/priorities.

Ringsmose, Jens and Berit Kaja Børgesen. 2011. "Shaping public attitudes towards the deployment of military power: NATO, Afghanistan and the use of strategic narratives". *European Security*, 20(4): 505–528.

Roselle, Larua, Alister Miskimmon and Ben O'Loughlin. 2014. "Strategic narrative: A new means to understand soft power". *Media, War, and Conflict*, 7(1): 70–84.

Searle, John R. 1976. "A classification of illocutionary acts". *Language in Society*, 5(1): 1-23. https://doi.org/10.1017/S0047404500006837

Somers Margaret R. 1994. "The narrative constitution of identity: A relational and network approach". *Theory and Society*, 23(5): 605–649.

Souto-Manning, Mariana. 2014. "Critical narrative analysis: the interplay of critical discourse and narrative analyses". *International Journal of Qualitative Studies in Education*, 27(2): 159–180.

Swimelar, Safia. 2018. "Deploying images of enemy bodies: US image warfare and strategic narratives". *Media, War & Conflict*, 11(2): 179–203.

Van Dijk, Teun A. 2018. "Socio-cognitive discourse studies". In *The Routledge handbook of critical discourse studies*, eds. John Flowerdew and John Richardson, 26–43. New York: Routledge.

Wodak, Ruth. 2018. "Discourse and European integration". *KFG Working Paper Series, No. 86. 'The transformative power of Europe'*. Berlin: Freie Universität Berlin. https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0168-ssoar-57625-7.

Wunsch, Natasha and Nicole Olszewska. 2022. "From projection to introspection: enlargement discourses since the 'big bang' accession". *Journal of European Integration*, 44(7): 919–939. https://doi.org/10.1080/07036337.2022.2085261.